

קץ העולם

(ספור-אגדה)

מאת

יעקב כהן

I.

הרחק הרחק במימי-התכלת הנוצצים זהב של האוקיינוס הגדול השתרע לפנים אי צר ומאָרָך, חציו סלעים וצוקי-עז וחציו פורח בהדר יַעֲרוֹת דקלים ואגוזי-הָדוֹ וביֶרְךָ גבעות וכרים דשנים, אשר אלפי צאן ובקר רעו בהם. ויושב האי היה עם חרוץ ורב-כשרון וילמד לפתח כחותיו על-פי דרכו ולנצל אוצרות האדמה והים אשר על סביבו, אם כי דבר לא היה לו את כל יתר האדם, אף האמין בתמתו, כי אין ארץ עוד תחת השמים מלבד היבשת אשר תחת רגליו. אמנם משגים ידועים ומסורות-עם הראו על עקבות יחס וזְקָה ברורה אל העולם הגדול. ככה חיתה המסרת העתיקה בתוך העם על דבר מבול נורא, אשר הציף את האדמה הרחבה וימח את כל האדם עליה ואת כל חיה ועוף ורק איש אחד צדיק נצל, הוא ואשתו, בתיבה אשר עשו להם, וגם את בהמת-ביתם, זכר ונקבה, הביאו אתם אל התיבה. והיא שטה על-פני המים והגיעה מקץ ימים רבים אל המקום הזה, הוא רום פסגת הארץ והוא גם טבור העולם. וכן ספרה המסרת על-דבר מלאך אלהים, אשר ירד באחד הימים אל האי ולו פני אדם קורנים כירח ושער ראשו וזקנו הלבן כהלת-ירח, והוא הורה את העם את מטוה הצמר ואת מעשה הזכויות, את הכתב ואת החשבון, ועל כל אלה את דעת השמים ומאורותיהם ואת דעת האלהים הגדולים אשר מעל השמים וחקיו ומשפטיו לבני-האדם. אולם הרבה הרבה מאות שנים עברו מאז והעם שכן לבדד על איו הילך בלב מים אדירים ויחי לנפשו וברגש יחידותו ולא ידע דבר על-אודות משפחות האדם הגדולות, הנפוצות על-פני ארצות רבות ורחוקות.

אמנם גם פה נקרו לעתים יחידים עזי-נפש, אשר חתרו ועברו בסירת-דוגתם את תחומי המים הקבועים והמקדשים מסביב לאי, הלא הם צוקי הסלעים הקיצונים, אשר בלטו מן הים ונראו כעומדים מבראשית לאות: עד פה תבואו! ואולם רב הנלבבים האלה שבו מקץ יום או יומים או שלשה והם פרועים וסחופים

וממִּכְּתִים מִרוּחַ וּמִים וְהַפְּחַד הַגָּדוֹל, פָּחַד אֵין-הַסּוֹף, בְּעִינֵיהֶם. וְכֹאשֶׁר עִבְרוּ שְׁבַע יָמִים וְהֵם לֹא שָׁבוּ וַיֵּדַע הָעָם, כִּי לֹא יִשׁוּבוּ עוֹד. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר רָאוּ הַדְּיָגִים סִירָה עֲזוּבָה תוֹעָה אוֹ מִשׁוֹט עֲרִירִי נִשָּׂא וְנִדְחָף עַל-פְּנֵי הַגְּלִים. וַיֵּשׁ גַּם אֲשֶׁר הִקְיָאוּ הַמַּיִם אֶל שֵׁפֶת הַיַּבְשֶׁת פָּגַר נִפּוּחַ וְנִמְקַ עַד בְּלִי-הַפִּיר, וְהִיָּה לְזוּעָה וְלִהְתַּרְאָה רַבָּה לְכָל צְמַאי הַמִּרְחָקִים.

אֲכֵן רוּחַ הָאָדָם אֶחָד הוּא בְּשֵׁרְשֵׁיו וּמִן הַזֶּרֶע הַקִּדְמוֹן, אֲשֶׁר נִקְלַט בְּנִשְׁמַת הָעָם הַזֶּה בְּרֵאשִׁית אָבוֹ, עָלוּ בְּמִרוּצַת הַיָּמִים נִטְעִים דּוּמִים לֵאלֹהִים אֲשֶׁר לְכָל יֵתֵר הָעַמִּים בְּרוּכֵי-הַתְּרֻבּוֹת. וְהִי לֹא מֶלֶךְ וְכֹהֵן, שׁוֹפֵט וְשׁוֹטֵר, עִם סֹדְרֵי מִשְׁפַּחָה וּמְדִינָה וְעַם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר תַּחֲיָה בֵּהֶם הַחֲבֵרָה. וְהִי לֹא קוֹסְמִים וּנְבוּנֵי-לַחַשׁ וְאֲנִשֵׁי-מַדַּע שׁוֹחֲרֵי-אִמַּת בְּכָל לִבָּבָם. וּמִשׁוֹרְרִים וּמַגְנִים בְּכֹלֵי-שִׁיר הִי לֹא וּחְכָמֵי-חֲרָשִׁים עוֹשִׂים בְּכָל מְלֹאכֶת מַחֲשַׁבָּת. וְחֻקְרֵי-הַשָּׁמַיִם וְחוּזֵי-בְּכּוֹכָבִים הִי לֹא, אֲשֶׁר יִדְעוּ לְמִנּוֹת אֶת הַזֶּמֶן וְלִתְאֹר אֶת מַעְגְּלֵי הַמְּאֹרוֹת, אִף לְהַגִּיד מְרָאֵשׁ אֶת מוֹעֵד לְקוֹי הַחֲמָה וְהַלְּבָנָה. רַק כּוֹכַב-הַשֶּׁבֶט בְּהַגְּלוֹתוֹ פִּתְאֹם הִיָּה לָהֶם לְחִידָה סְתוּמָה וְלִחְרַדַּת-נַפְשׁ, בְּפָנָיו נְבוּכָה כָּל חֲכֵמָתָם וְהֵם רְאוּהוּ כְּרֵאוֹת מְאֹר גָּדוֹל, תוֹעָה אֵין-דֶּרֶךְ בְּמִרְחָבֵי אֵין-סוֹף הַשָּׁמַיִם וּמִי יוֹדַע, אִם לֹא יִגָּפַף בְּעַקְלָקְלוֹת נִתְיָבוּ בְּאִדְמָה וַיִּכְנַה חֲרָם ?!

וְעוֹד חֲרָדָה אַחַת, וְגְדוּלָה מְזוּ, הִתְהַלַּע לְעַם הַזֶּה, הֲלֹא הִיא הַחֲרָדָה מִפְּנֵי הַר-הַשֶּׁרֶפָה הַעֲשָׂן בְּלִבָּב הָאֵי, אֲשֶׁר הִתְעוֹרֵר מִזְּמַן לְזְמַן וְהִקְיָא אֵשׁ וְכִלְיוֹן עַל סְבִיבָיו. וַיֵּשׁ אֲשֶׁר נִלוּהוּ אֵלָיו גַּם רַעַד הָאִדְמָה וְהִי כְּמוֹ נֵט הָאֵי עַל יִסּוּדוֹתָיו וְהַרְבֵּה מִשְׁכֻּנוֹת אָדָם נִהְרָסוּ עַל יוֹשְׁבֵיהֶם וּרְכוּשָׁם אוֹ נִבְלְעוּ בְּתֵהוֹם חֲשֵׁכָה, אֲשֶׁר נִפְתַּחַה פִּתְאֹם לְפָנֵיהֶם. וּמִסֵּרַת יִשְׁנָה הִתְהַלַּע בְּפִי הָעָם, כִּי לְפָנִים גְּדוֹל הָאֵי הַזֶּה פִּי-כִמָּה וְרַק רַעַד אִדְמָה עִמָּק וְנוֹרָא מְאֹד, אֲשֶׁר בָּא עִם פֶּרֶץ הַר-הַשֶּׁרֶפָה לְרֵאשׁוֹנָה בְּלַע רְבוֹ וְשִׁקְעָהּוּ מִתַּחַת לַמַּיִם: עֵדִים הֵם צוּקֵי-הַסְּלַעִים הַרְבִּיבִים, הַמְּצִיצִים מִתּוֹךְ הַיָּם סְבִיב לְאֵי וְהַמְּסַפְּנִים עוֹד גַּם הַיּוֹם אֶת דֶּרֶךְ סִירוֹת הַדְּיָגִים. בְּמִצָּא הַסֶּעַר אוֹתָן פִּתְאֹם וּבִטְלָטְלוּ אוֹתָן הִנָּה וְהִנָּה בִּיד הַגְּלִים הַזּוֹדוֹנִים. אֲךָ רִצּוֹן הַחַיִּים הִנְתִּיק וְגַם אֲנִסֵּי-הַחַיִּים, אֲשֶׁר הִדְבִּיק אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל רִצּוֹעַת-אִדְמָה צְרָה זֹאת, הוֹעִילוּ יָחַד לְהַגְבִּיר בּוֹ לְאֵין-עֲרוּךְ אֶת לְחוֹת הַמֶּרְץ וְהַהֲתַנַּגְדוֹת וּפְעָם בְּפַעַם שָׁבוּ וּנְבִנּוּ הַמוֹשְׁבִים בְּמִקְוֹמוֹת הַרִיסוֹתֵיהֶם וּשְׁבוּ וְנִזְרְעוּ הַשְּׂדֵמוֹת הַנִּחְרָבוֹת. אֲשֶׁר שָׁבְחוּ עוֹד עַל-יְדֵי זֶרְמֵי הַלְוָה הַדְּשָׁנָה. אִף הַתְּפַשְׁטָה מְעִין אֲמוֹנָה בְּעַם, אֲשֶׁר אִמְרָה לְרֵאוֹת בְּפַנְעִים הָאֵלֹהִים אֶת חֲכֵמַת הַהִשְׁגָּחָה הָאֱלֹהִית, הַמוֹנַעַת בְּאֵלֶּה רַעַה גְּדוּלָה מְזוּ וְדוֹאגַת מְרָאֵשׁ לְבִלִּי יִרְבַּ מִסְפָּר יוֹשְׁבֵי הָאֵי עַד-בְּלִתֵּי נִשָּׂא וְלֹא יֵאָכְלוּ אִישׁ אֶת בֶּשֶׂר רֵעֵהוּ. כִּכָּה חֵי הָעָם בְּתוֹךְ מִלְחָמָה קֶשֶׁה וּבְתוֹךְ חֲלִיפוֹת וְהַסְכָּנָה הַמִּרְחַפֶּת עַל רֵאשׁוֹ תְּמִיד עֲשָׂתוּ לְקַל-דַּעַת וְלִכְבֵּד-רֵאשׁ כְּאַחַד, חוֹשִׁיו דָּקוּ וּנְפִשׁוֹ הַעֲמִיקָה, וְכָל אֵלֶּה נִתְּנוּ אוֹתוֹתָם בְּהַלִּיכוֹת חַיּוֹ, בְּאֲמוֹנָתוֹ, כְּמוֹ בְּפֶעַל כְּפִיו וְרוּחוֹ.

והנה גלו הצופים באחד הלילות כוכב קטן לבן בעל שבט מזהיר ומסלולו לעבר האדמה. בלילות הבאים ראוהו כל העם והוא הולך וגדול, הולך וקרוב אל האדמה. החכמים היו נבוכים ולא ידעו להשיב דבר נכון לכל קהל הפונים אליהם מעברים בדבר פתרון חידת-האימה הזאת. אשר הופיעה פתאם על ראשם והיא זורחת באֵלם זהרה הקר בשמים. שתיקת החכמים הוסיפה עוד על מבוכת העם. וכאשר שב ונגלה הכוכב ערב אחד, מִקֵץ לילות אחדים מִעֲנָנִים, והוא גדול פי שנים מבראשונה וקרוב יותר אל האדמה, ותעבור מלת-הזועה מקצה האי ועד קצהו: קץ העולם! ותרפינה כל ידים ומכל עין הביט הפחד האחרון ויהי כאלו נשברו החיים פתאם ואין תקוה לרפא שברם. ותאלם כל שפה מרב עקת הכאב, וכאשר באו הדברים וַיִּסְבוּ עַל הַאֲסוֹן הַהוֹלֵךְ וּבֵא. אמנם הזדמנו אנשים פקחים ביותר, אשר נָסוּ לַהֲתַלְוֹץ וּלְהַרְחִיב לְשׁוֹן, אֲךָ גַם הֵם נִדְּמוּ מֵהֵרָה, וּבִהֲשָׂאֵם לְבָדֵם עֲמָדוֹ וַצָּפוּ גַם הֵם בַּחֲרַד־סֹתֵר אֶל הַמְּאֹר הַמְּשַׁחֵת, הַנוֹשֵׂא אֶתוֹ כְּלִיּוֹן חָרוֹץ לָהֶם וְלִכְלֵ הָאָרֶץ.

אולם למחרת היום, כצאת השמש כדרכו וכל העולם מלא אור וזיו, כאלו נשכח הכל ואיש איש חזר למלאכת יומו ושמח להעלים עין מתהום האבדון, אשר פערה פיה פתאם לרגליו. כל עוד אנחנו חיים – חיים אנחנו! אמרו אל נפשם ואיש אל רעהו, ויש אשר הוסיפו ואמרו: מי יודע? אולי נִס יִתְרַחֵשׁ וְהַאֲסוֹן לֹא יִבּוֹא?! ופני העולם הזורחים כתמול שלשום והעבודה הרגילה חִזְקוּ אֶת הַתְּקוּהָ בְּלֵב וְאֵת הָאֲמוּנָה, אֲשֶׁר רָצוּ בָהּ. ולעת הערב שבו ויצאו כל העם להתבונן אל המאור רב-התעלומה ולבם הולך ומפרפר על חידתו ומתעלף מאימה חשכה.

II.

בֶּקֶר אֶחָד הַקִּיצוֹ הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהֵנָּה הִרְ-הֶשְׂרֵפָה. אֲשֶׁר מִזְמַן לִזְמַן הָעֵלָה עֹשֶׁן קָל כַּמְתוֹךְ תְּנוּמָה וְאֲשֶׁר זֶה כְּמֵה שָׁנִים כְּמוֹ נֶרְדֵם כְּלִיל וְלֹא הָרָאָה כֹּל אוֹת חַיִּים, הַקִּיץ פִּתְאֵם וְהוּא עוֹמֵד וְעֹשֶׁן בַּחֲזָקָה לְנֶגַה הַשֶּׁמֶשׁ וְגוֹשֵׁי עֲשָׂנוּ הַכְּבֵדִים מִתְּאֲבָכִים וְעוֹלִים וּמִתְּפַשְׁטִים בְּקוֹ מִמְּשָׁךְ עַל-פְּנֵי הַרְקִיעַ. גַּם הַיָּם כְּאֵלוֹ הָרְגוּ מִמְּנוּחָתוֹ, וְהוּא הוֹלֵךְ וְגוֹעֵשׂ וּמִקְצִיף וּמְשַׁלֵּיךְ גְּלִי-סָעֵר פִּהֵים אֶל הַיִּבְשֶׁת. אֲכֵן קֵץ הַיָּמִים הוּא! אֲמָרוּ הָאֲנָשִׁים וְהִבִּיטוּ זֶה אֶל זֶה כַּמְטַרְפֵי-דַעַת. מִיֵּד נִמְצְאוּ אֲנָשִׁים יוֹדְעִים-פֶּרֶא, אֲשֶׁר הִזְכִּירוּ אֶת דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה הַכְּתוּבִים בַּמַּגְלוֹת עֵתִיקוֹת עַל דְּבַר קֵץ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יִבּוֹא. אֱלֹהֵי אֲמָרִים: בְּאֵשׁ יִשְׂרָף, אֲשֶׁר יִקְיָא עֲלֵיו הִרְ-הֶשְׂרֵפָה, כִּי יִתְעוֹרֵר, וְאֱלֹהֵי אֲמָרִים: בְּמִים, אֲשֶׁר יִצִיף עֲלֵיו הָאוּקִינוֹס וַיִּבְלַעֲנוּ, וְאֱלֹהֵי: בַּחֲרַב אֱלֹהִים, אֲשֶׁר תִּרְדַּם מִשָּׁמַיִם וְתִכְנְנוּ לְרִסְסִים. וְהֵנָּה נֹעֲדוּ וּבְאוּ יַחַד כֹּל שְׁלֶשֶׁת הַמּוֹרֵאִים הָעֲצוּמִים הָאֵלֶּה וְדְבָרֵי הַמַּגְלוֹת הָעֵתִיקוֹת הֵן גַּם יַחַד צָדְקוֹ. וַיִּנְהָרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל בֵּית הַחֲכָמִים לְדַרְשׁ פֶּשֶׁר אַחֲרוֹן וְנִאֲמָן לְחַזְיוֹנוֹת הָאֵלֶּה וְהַחֲכָמִים חָרִישוּ וְנִעְנְעוּ בְּרָאשָׁם, לְעֵלְבוֹן הַקְּהָל וּלְרָגְזוֹ הַהוֹלֵךְ וְרַב, בְּאֲמָרוֹ, כִּי מְעִלְמִים דְּבַר מִמֶּנּוּ בְּכוּנָה.

ושם בין החכמים אחד זקן והוא נכבד מאד בין חבריו והגדול בהם בחכמת הכוכבים. וזה פנוי אשר נקרא לו מנערותו: עין-פרס, על שם עינו החדה המרחיקה ראות, אשר הצטין בה עודנו נער למצא ולהבחין כוכבים ברום השמים, מקום שם לא ראגאחרים כל-מאומה. ואולי היחה הסגולה הזאת למעורר ולמכריע לפניו בבחירת מקצוע המדע, אשר התמחה בו אחרי-כן ויגדל לעשות בו ולגלות חדשות ונצורות, לא שערו כל הקודמים לו. אף הוא המציא והתקין מין זכוכית לטושה יפה, דרך בה נראו מאורות השמים גדולים יותר ורבים במספרם לאין שעור. אף הוא מדד וקבע מהלכי כוכבים הרבה חדשים וידע לסמן מראש את הזמן ואת המקום, בהם יגלו או יעלמו ברקיע. אותו דרשו עתה האנשים במצוקת לבם ואותו קראו עתה: עין-פרס. עין-פרס איהו? ! ותבוא התשובה היבשה: נקרא נקרא עין-פרס אל בית המלך. ויפן הקהל וילך ויעמד לחפות לפני מבוא בית המלך.

ובבית המלך כבר התאספו השרים וזקני העם ויעמדו לפני המלך ויקשיבו בחרדת-נפש לדברי החוקר הגדול, אשר ספר להם על-אודות גרמי השמים הזורים ההם, אשר ראש מאיר להם וזנב ארך והם תועים בחלל אין-הסוף ואין לדעת נתיבותם, ואחד מהם. נודד פלאי, הנה זה טס ומתקרב במהירות מפלגת אל האדמה ובעוד מעט, מעט מאד, יפגע בה ויפוררנה וישרפנה בלהבו הנורא או יציף את הים עליה.

מתי? — שאל המלך, וכל העינים נתלו באיש-המדע כמחפני לגזר-דין. ויען החכם והוא כמתאפק להוציא מפיו את גזר-הדין: מחר, כחצות-הלילה.

ותעבר תנועה באולם ואחר היתה דממת-מות. לא פלל איש. כי כה קרוב הקץ. המלך ישב על כסאו, פניו כבדים ועיניו אל אצבעות ידיו, והשרים עמדו לפניו קודרים ונדהמים.

ואחר נשא המלך ראשו ויאמר: האם לא ראיתם דבר אשר לא כן בבואכם היום אל החצר?

וישפילו השרים עיניהם ויוסיפו להחריש. וראש השרים התבונן רגע בפני המלך ויען: אמנם כן, ראיתי את העבדים ושומר-הסף, והנה עינים להם אחרות.

ויאמר המלך: גם אני ראיתי זאת. ועתה מה לנו עוד לחכות? הבה נשימה לב ונקדמה את פני הרעה!

וידם המלך רגע ויוסף ודבריו נופלים אחד אחד כאבני-פלס אשר לגורל: הנני רוצה להסיר בידי את עטרת המלכות מעל ראשי. כי מה חפץ לי בה ומה תועלת עוד בה לעם?

ויתחלחו השרים. וזקן הכהנים, העומד לימין המלך, קרא בקולו הרועד,

קול-ישיש: אל-נא תעשה כזאת! למוד חוק ומשטר העם וכי יפלו המוסרות ואבד דרכו.
ומה דעתך. בְּנֵי-אָרֹד? — פנה המלך ושאל את ראש-השרים.
ויען ראש-השרים, והוא זקן הדור-קומה וחכמתו תאיר פניו, ויאמר: כעצת
לבך, המלך, עשה ואנחנו לפקודתך נשמע! ואולם ירא אנכי, פן תפרץ החיה אשר
בעם וכבוד האדם ידל.
ויאמר המלך: טוב כי יחטא העם בשגגה מאשר יחטא בזדון. חובתי היא,
חובת מלך, ואעשנה!

והמלך קם מכסאו וירם ידו לאות והנאספים השתחוו כלם לפניו ויעמדו
לצאת. אך הנה נהו עיני המלך על איש אחד צעיר, כבן שלשים, אשר עמד מקצה
השורה האחת, ויתעכב עליו במבט חונן, ויאמר המלך: שמח אני לראותך היום
לפני, בְּנֵי-עֲזֹנָד. הדבר-בקשה לך אלי?
והאיש הצעיר אמן גדול במלאכת הפסילים והמלך אהבהו מאד. וישתחו
האיש ויאמר: לא, אדוני המלך! רק באתי לשמוע ולדעת, מה הזמן אשר נשאר
לי עוד לעבודתי.

ויתמה המלך וישאל: האמנם עודך אומר להוסיף ולעבוד כעת על פסיליך?
ויען האיש: רק על פסל אחד אני עובד ואותו אני חפץ להשלים.
ויבט בו המלך ופניו נהרו.

ועוד לא הספיקו השרים לצאת את בית המלך וההברה נפלה בקהל הנאסף
לפני מבוא הבית: מחר, כחצות הלילה! ותפרץ זעקת העם כזעקת ענק בעל
מאות ראשים, אשר נשצע נשצע אנוש, ויתנווד הנה והנה כמשגע ולא ידע השיב
רוחו. עד מהרה נפוצה השמועה בכל העיר: מחר, מחר בא הקץ! והעם הלך והתגודד
ברחובות, רגז והמה, קבל ונאנק, ויללת הנשים והטף הגבירה עוד את המהומה.
כאלו נשברו כל הסכרים בבת אחת והמים הפלומים הרסו ועברו מפה ומשם
ויציפו כל מקום ויחדרו אל כל פנה ואין מעצור בפניהם. שבתה כל עבודה, כל
ענין חדל. פה ושם נראה איש מושך באסדתו או הולך כפוף תחת סבל משאו
ויהי לצחוק. באמצע השוק קם פתאם איש חֹר ופרוע-שער לדבר דברים נלהבים
ובלולים, דברי חזות נוראה על האחרית הקרובה, לזעות כל האנשים העומדים
עליו. בחור חצוף נגש אל נערה יפת-תאר עוברת ברחוב לתמה ויחפקנה וישקנה
לעיני כל העם. עדת פרחים לקחו מלא חפניהם מן הפרות אשר בעגלת אחד
האכרים ויתנו בכיסיהם ואיש לא קהה בהם. אחרים באו אל בית-המשתה ויאכלו
וישתו כאות נפשם. והנה עברה השמועה, כי שוּנֵי הָאֵלִם, שומר בית-הסֹהַר, אשר
לשונו נשתתקה זה עשרים שנה, שב פתאם לְדַבֵּר כאחד האדם, ויהי גם זה לאות
כי אמנם קץ העולם קרוב.

פתאם נשמע קול התף הגדול, הקורא אל בית האלהים, והמונים המונים

נהרו ומלאו את הבית עד אפס מקום. בקש בקשו האנשים מפלט אחרון להם בצרת נפשם וישעו אל אלהי הרחמים ויצפו לישועתו. ובעלות התפלה והשיר ויען כל העם בקול קורע-לב ומחנק-דמעות וקירות הבית זעו לשועת האדם הגלמוד. העוזב לכליונו. ואחר קם זקן הכהנים. והוא ישיש בן שמונים ונחשב לקדוש בעם. וידבר בקולו הרועד על דרכי אלהים. הנעלמים מעיני כל חי. ועל רצון אלהים. אשר על האדם להכנע לו באמונה תמימה. ועל נשמת האדם דבר. הטהורה והנאמנת עם אֵל, אשר לא יבואנה רע וכל משחיתי הגוף לא ישלטו בה. כי אם עלה תעלה השמימה אל אלהים ודבק תדבק באור הנצח. אשר ממנו חֲצֵבָה.

הנה קרה דבר. אשר לא היה ולא נשמע כמוהו למיום עמד הבית הזה על תלו. כהן צעיר, חֹר־פָּנִים ועיניו קודחות ותועות בלא-מנוחה, אשר עמד בשורות הכהנים העוזרים בעבודת-הקדש, נתק פתאם ממקומו ויצעד מספר צעדים אל עבר זקן הכהנים ואל עבר הקהל וישא זרועו בעז ויקרא: שקר וכזב! ידע לא נדע את הנשמה מה היא ואם עולה היא למעלה או יורדת למטה. ואת אלהים לא נדע ואת דרכיו אתנו. אם להיטיב חפצו או להרע לנו. רק זאת נדע. כי בעוד ימים שנים נהיה כלנו העומדים פה לאבק פורח ואף זכר לא יהיה לנו.

פלצות אחזה את כל הקהל למשמע הדברים ומן הכהנים כבר התעוררו מתוך המבוכה הראשונה וימהרו אל הצעיר ההומה וירימו קול-זעם ואגרוף עליו. אך הכהן הישיש גער בהם ויקרא: הניחו לו! הלא תראו, כי משגע הוא!

אז נרתעו לאחור, והכהן הצעיר התנער ביתר שאת ויקרא: אני משגע? לא. כי אתם כלכם נוהגים בשגעון ואני האחד המדבר נכוחות!—אך עוד לא כלה לדבר ורועות חזקות תפשוהו בידיו וברגליו וישאוהו ויוציאוהו מבית האלהים.

כתם התפלה בא זקן הכהנים אל התא, אשר שכב בו הכהן הצעיר עיף ורצוף-לח מרב סערת-רוח, וישח עליו ויאמר: מה-זה עשית. בני? אם תעית מדרך האמונה, לנפשך תעית. אך למה באת לגזל מן העם את נחמתו האחרונה?!

ויפל הכהן הצעיר את פניו על כף-ידי הישיש ויבך בכי גדול, בכי ילד מיתם ואין-עֹזֵר.

III.

העם יצא את בית האלהים ורצי המלך עברו בחוצות העיר, תקעו בחצוצרות וקראו לפני העם את דבר המלך. וכה היה דבר המלך לעם:

עמי! קץ הימים בא והמות מרחף על ראשנו. עוד חצי יום ולילה ועוד יום וחצי הלילה ודפק-החיים האחרון יעמד. יהיו-נא שני הימים האחרונים האלה ימי חג לנו, חג החפש הגדול והאהבה הגדולה.

הנני סולח לכל העוונות ולכל החטאים וקורא דרור לכל האסירים. אף אתם
סלחו לכל אשר חטא לכם וצו חסדכם לקרוב ולרחוק.

הנני מכריז שויון לכל העם! לא יהי אדון ולא עבד, לא עשיר ולא עני:
גורל אחד לכל וחלק אחד בארץ.

ולא יהי שופט ושוטר, לא חק ולא משפט! איש כטוב בעיניו יעשה.
אכן זאת אשאל מכם, אחי: קדמו בטהרה ובגאון את פני המות.
כי תהיו אצילים ונדיבים ושליטים על בשרכם ועל רוחכם תמיד ולא תחללו
את כבוד האדם בכם.

זה דברי האחרון לכם, אחי! ועתה שאוני, אם עוד אשמר בידי את העטרה,
אשר הסירותי מעל ראשי: לא סמל שלטון היא עוד, כי אם זכרון לבד.

כסלון-אור, הבוקע לפתע מחשכי תהומות, כן נפל דבר המלך בעם. חפש!
חג וחפש! והחיים, אשר נראו כאלו התרוקנו מכל ענין וחפץ, קבלו פתאם תכן
חדש ויפה, והאדם, אשר נואש מפל, שב והתעורר בכל עוזו צמאוו לשארית החיים
אשר לפניו, חיי-ענג בלי-דאגה ובלי-על, היום חולף מהר, אך עוד נשאר הלילה
ועוד יום וחצי הלילה — וכל אשר מנעו והחסירו החיים עד עתה צריכים היו אלה
למלאות במועדם הקצר.

האנשים נעו ונדו ברחובות כלקראת דבר גדול וחדש ופניהם צוהלים.
הם מהרו ללכת, איש לעברו, מהרו לדבר, להשיב ולעזר, כמו יראו לאחד דבר.
נשכח האסון הגדול האורב מקרוב והעינים, העינים הקורנות, נפגשו בבת-צחוק
ובחמדה גלויה. נערים התהלכו בין הגדולים כגדולים ונערות קטנות הביטו וחשפו
שניהן כבוגרות. נפלו המחצות בין אדם לאדם, ידים ולבבות נפתחו. גנב אחד,
אך זה הוצא מבית-הסהר, שלח ידו מהרגל בכיס אחד העוברים, והלז הפך פניו
בצחוק ויאמר: קח לך! לבשת הגנב, אשר ענה בצחוק ווהשיב מהר את הגנבה.
והפל התקדש להג. איש איש רחץ ושפשף בשרו, עשה שערך ולבש בגדיו
הטובים, ואשר לא היה לו — שאל מאת חברו או שכנו. הנשים מרקו בשרן במיטב
תמרוקיהן, עשו צפרניהן והיטיבו פניהן בכל מיני מימות ומשחות ועדו את מבחר
כסותן ועדין, ואשה לרעותה עוזרת ואשה רעותה מקשטת בכל אשר לה. ולעת
הערב יצאו אנשים ונשים לבושי-חג וצמאי-שעשועים ובאו אל גן המלך, שם
כבר היו שלחנות ערוכים כל טוב מטעם המלך, והשרים ועשירי העיר החרו
החזיקו אחריהם בשפע מתנותיהם, ואף רבים מן העם הפשוט הביאו איש את ברכתו
הקטנה. ופנסים הדלקו למאות ומקהלות-מנגנים העירו כלי-זמרם והעם ישב אל
השלחנות ושתה ואכל וצהל ממלא גרון, ואחר נתן קולו בשיר ויצא במחולות לאור
הפנסים הגדולים והקטנים ולנגה כוכב-השבט האלם המוריק דומם ברקיע.
גם ארמון המלך ובתי השרים ורבים מחשובי העיר היו מוארים על כל

חלונותיהם, והם פתוחים לכל עובר ובהם שלחנות מלאים מְגֵד, והאנשים יצאו ובאו בהם, יצאו ובאו, והדלים בעם תמהו ועלצו לראות בפעם הראשונה את תפארת החדרים פנימה, אשר לא חלמו מעודם, ולשבת על המצעות המרפדים וכריהם הרקומים חוטי-צבעונים. ויש אשר לא יכלו להבליג על יצרם ויקחו אתם מכלי-החמדה הקטנים, כוס-כסף או קפסת-כסף משבצת אבנים קטנות יקרות, להיות להם לקצה-שלומים ולנחמה מעט חֶלֶף עָנִים וכליון-לבם לשוא כל הימים.

אמנם היו כאלה, ומן הבאים בימים, אשר לא נגררו עם זרם הגיל ויבחרו להתבודד בביתם ולעשות חשבון נפשם בדממה או לשפך שיחם לפני אל ולהטירה במחשבה וברגש לקראת הרגע האחרון. אף היו כאלה, והם מעטים, אשר יצאו בזעף רוחם לרחובות גם באו אל הגן ויתבוננו דומם מן הצד אל החג ואל המולת החג ומשושו ולבם סגור וכבד. אשה אחת צעדה עם ילדה המצעק על זרועותיה, אחת הגה ואחת הגה בחדר, השכיבה אותו בערשו ושבה ולקחתו על זרועותיה, צעדה בחדר וקללה את מר-גורלה, אשר מנע ממנה גם את השמחה הזאת, שמחת החג האחרון, ועָב לא עזבה את הילד הסובל ואל החג לא הלכה. ואחד פְּלִי זקן נסגר בחדרו על מסגר ויִוָּרֵד את הכיס הקטן, התלוי על צוארו מתחת ללבושו, וישב למנות את הפנינים אשר בו אחת לאחת, חזר ומנה אותן, חזר ומנה ומשמש בכל פנינה ופנינה וגלגל אותה בזהירות בין אצבעותיו הדקיקות והסתכל בה כהסתכל בקדש. אחר סדרן חרוזים חרוזים קטנים לפי מדת גדלן, ואחר במחרוזת אחת גדולה, ואחר חזר ומנה אותן אחת לאחת, עד אשר סוף סוף שבעה נפשו והוא שב ונתן בכיס הקטן ותלה את הכיס על צוארו מתחת ללבושו. או יצא וצעד ברחוב, קטן ומצמצם, הלך והֶצֵץ לצדדים בעין חֶשֶׁד ומשש לרגעים בחשאי את האוצר היקר אשר על חזהו.

והעם שטף המונים המונים והחג עלה ויתן הָדוּ למרחוק, וכגבר הלילה כן גבר החג ויתפשט ויהי לסופת מחול ותרועת רנה וצהלה על-פני כל העיר. נסחה מלב כל מחשבת מחר, נעקרה בלח, והחושים, כל החושים שִׁלְחוּ לחפשי, תעו כחיות שוחרות לטרף, תעו ובלעו לרעבונם, וכמו לראשונה, ולא מצאו דים.

— מימי לא נעם היין לחכי כמו עתה — אמר האחד לחברו בין מחול למחול וירק כוס גדולה בגמיעה אחת אל פיהו.

— ואולי כדאי היה כל זה, למען נטעם פעם את טעם החיים כמו שהם! — השיב השני.

הניחה! — קרא הראשון — אל תדבר אלי על-דבר כל זה! — ושניהם פנו ויֵאָחוּזוּ בחוגי-המחוללים הראשון אשר לפניהם ויִסְקְפוּ אתו כבסער על-פני תהום-אשמנים.

מִי־שהוא, כוסו בידו, עמד על אבן וקרא וצרח קָה בקול נָחַר ואין שומע

אליו. פה התנודד איש. כמעט יעמד על רגליו, ויתרונן מיון. ושם צחקה אשה צחוק גדול ושדיה כגלים נרגשים. התאבכו אדי השכרון ויהיו לערפל על-פני העולם ובתוך הערפל נעו חוגי המחוללים, אנשים לבד ונשים לבד, הסתובבו ונעו להמית-פרא כלי-השיר, הסתובבו ורקדו עד כלות החושים. ויש אשר התבוללו החוגים והאנשים תפשו בנשים וחוללו זוגות ונשאו בסערה. עד אשר יעלמו מעין. ויש אשר יחטף איש את בת-זוגו המחוללת וירימנה על זרועותיו וישאנה כנשא נמר את טרפו אל אחד המחבואים האפלים. נשים עזבו את בעליהן ותלכנה אחרי האיש, אשר נמשך זה-כבר לבבן אליו. נערה יפה, אשר לא ידעה ימים רבים לבחור בין עדת דורשי אהבה. נתנה פתאם ידה עם לבה לאחד זר, אשר קרב אליה, וכל הבחורים שבו מעליה בבשת פנים וילכו לבקש נחומים להם בזרועות נערות אחרות. איש בעל זקן לבן מגדל הרגיש פתאם און חדש במתניו ויקם ויצא במחולות וירקד בחזקה כאחד הצעירים, לתהלת כל הרואים אף נסה מזלו גם הצליח אצל הנשים הצעירות. ואשה קטנה, כלה שיבה, עמדה על סף ביתה והביטה אל התנועה ואל המחולות ומחאה כף והניעה ראש בבת צחוק לקצב הנגינות, כאומרת: הן לא חיו עוד העלובים הללו כל-עקר—ישתעשעו-נא מעט בימים האלה האחרונים!

ומעט מעט שקט הגן והחרוקנו הרחובות, האורות כבו אחד אחד ובאלפי נקודות חשכות התלקחו מוקדי האהבה ויעלו להבות כהות ועצומות, אשר אפפו קרבנותיהן ולחכו עד אפס נשמה. כאלו בחר האדם להקדים ולהיות למאכלת-אש עצמו מהיות לברות לזכות זרים עריצים. רק פה ושם התגוללו אנשים זקנים או חולים בנדודי שנתם, מכרסמי קנאה התהפכו על יצועם ונאנקו מרפיון וזעף. ויש אשר אָררו גורלם, כי האריך ימיהם עד ימי הקץ האלה, למען יראו בעיניהם את חרבן העולם. ויש להפך אשר שמחו בלבם, כי במותם ימות הכל ולא תהי עוד שארית לחיים בלעדיהם. גם יש אשר התחסדו בפני עצמם ולבם מלא התמרמרות וזעם קדוש על דור פרוץ זה, אשר גם על עברי פישחת לא ידע בלתי אם את תאות בשרו, תאות בהמה.

הפך עלה ואנשים פקחו עיניהם בתמהון אל אור היום הרגיל וכמו בושו להביט בפניו. הקיצו נערות, עוד אתמול בתולות, ותצצנה נבהלות אל העולם החשוף, אשר אך הלילה קרע לפניהם צעיפו מעליו. נשים צעירות קפצו כצרובות-אש מעל המשכב הזר ותמהרנה לנוס מן המקום כנסות מן הדלקה. ויש מהן אשר שבו והתקפלו בסדינן, מצטערות על החלום המתוק אשר פסק ועל כי נעזרו משנתן. אכן זכר האחרית הקרובה הרגיו לאחרונה גם את אלה ממשכב עדנתן והאיץ בהן לצאת לקראת אור השמש, אור היום האחרון.

IV.

כְּחֵלִים וְאֵלִים כְּמוֹ תְּמִיד הַשְּׁתַרְעוּ הַשָּׁמַיִם הַרְחוֹקִים, בְּהִירָה וְנִדְיָבָה כְּדִרְכָּה
נְשֵׂאָה הַשֶּׁמֶשׁ בְּמִרְוּמִים וּבְנֵי הָאָדָם נָעוּ עַל-פְּנֵי רְצוּעַת-הָאֲדָמָה הַצְרָה וְהִבִּיטוּ וְשִׁמְחוּ
לְרֵאוֹת אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֵת שֶׁמֶשׁ-הַזֹּהָב וְלִשְׂאֵף וְלִרְוֹת אֶת אוֹיֵר הָעוֹלָם הַמְּתוּק, הִבִּיטוּ
וְשָׂאוּ וְלֹא הָאֲמִינוּ: הָאֲמַנְם זֶה הוּא הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן?

עוֹד נִמְשָׁךְ הַחֵג, אֵךְ דָּבַר מֵהַ נִפְקַע אֵי-שָׁם, נִשְׁפָּךְ וְנִתְעַרְטֵל, וְלֹא הִיָּה עוֹד
טַעַם אֲתֻמוֹל בֵּינֵי, אֵף לֹא בְּלַחֵם, אֲשֶׁר בָּא אֶל הַפֶּה, פֶּגַע הַשְּׁכָרוֹן וְהַפְּחָד שֶׁב לְהִצִּיץ
לְכֶן בְּעֵינַיִם וְהַלְבָבוֹת מִלְאוּ אֶפֶר, אֶפֶר צוֹנֵן מִן הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף הַלַּיְלָה, פֶּה וְשֵׁם
עוֹד לְחַשׂוֹ גַחְלִי-אֵשׁ עוֹמְמוֹת בְּאֶפֶר וְצָרְבוּ וְהִכְאִיבוּ בִּסְתֵר, עַל כֵּן מִעֲטוֹ הַדְּבָרִים
וְצִלְלִים עֲגוּמִים תַּעֲזוּ עַל כָּל פָּנִים וְהַעֵינַיִם בִּקְשׁוּ לֵהֲנֵן מְקוֹם לְהִתְחַזֵּק-בּוֹ וְנִמְשָׁכוּ
וְשָׁבוּ וְנִמְשָׁכוּ אֶל עַבְ-עֶשֶׂן הַר-הַשְּׂרֵפָה, אֲשֶׁר עָלָה וְלֹא פָּסַק וְעָמַד כְּגֵם-אוֹיֵב מִרְחוֹק,
מִבְּשֵׁר קִרְבַּת הַרְעָה.

וּנְפִלָא: עֵתָה, עִם גְּבֵר הַסִּכְנָה, עֵלְתָה וּגְבַרְהָ גַם אִיזוֹ תִקְוָה נִעְלָמָה, אֲמוֹנָה
בְּנֵס כִּי יִבּוֹא, פִּתְאֹם יִבּוֹא וְיִצִּיל אֶת הָעוֹלָם מִכְּלִיָּה, וְכֹאשֶׁר בָּאָה הַשְּׁמוּעָה, כִּי נָח
הַיָּם מִזְעַפּוֹ, טָסָה וְחִלְפָה כְּצֶהֱלַת-רִנְנָה מִפֶּה לִפֶּה וְאוֹר חֲדָשׁ נִוְצֵץ בְּעֵינַיִם וְהִפִּיל
נִגְהוּ עַל הַכֹּל מִסְבִּיב, יָדַע יָדְעוּ, כִּי לֹא מִן הַיָּם וְלֹא מֵהַר-הַשְּׂרֵפָה נִשְׁקַפְתָּ הַרְעָה
הַגְּדוֹלָה, כִּי רֹאשׁ הָאוֹיֵבִים נִעְלַם אֵי-שָׁם בְּמִרְוּמֵי שָׁמַיִם וְהוּא שֵׁט וְקַכְבּ בְּלִי-הַרְף,
אֵץ וְקָרַב, וּבִשְׁעַתוֹ הַקְּבוּעָה יִבּוֹא, אֵךְ לֵב הָאָדָם הַטּוֹבֵעַ בְּאֵי-יֵשֶׁע נֶאֱחָז בְּקוֹ-זֶהָר
צָנוּעַ זֶה, אֲשֶׁר נִמְתַּח אֵלָיו מִן הַצַּד, נֶאֱחָז בְּתֹאוֹה, בְּרִצּוֹתוֹ לְרֵאוֹת בּוֹ רֹאשִׁית גְּאוֹלָה,
וְרִבִּים רִבִּים יִרְדּוּ אֶל שִׁפְתַּי הַיָּם לְרֵאוֹת בְּעֵינֵיהֶם, אִם אֲמַת בְּפִי הַשְּׁמוּעָה, וְאֲמַנְם
חֲדַל הַסֶּעַר, אֵךְ עוֹד לֹא שִׁקְטָה הַיָּם כְּלִיל, בְּלִגְזוֹ עֲצוּר הַכּוֹ הַגְּלִים אֶל חוֹף הַיִּבְשֶׁת,
קוֹדְרִים וְכַבְּדִים, כְּמוֹ עוֹד לֹא מִצְאוּ סְפוּקִם, וְעַל-פְּנֵי מִרְחִבֵי יָם רָצוּ מֵאוֹת מֵאוֹת
נַחֲשֵׁי-קִצְף קִסְנִים לְבָנִים, רָצוּ וְטָבְלוּ לְרִגְעִים וְנִצְנְצוּ בְּשֶׁמֶשׁ, הַדְּיָגִים עָמְדוּ וְנָדוּ
בְּרֹאשָׁם, תָּהוּ עַל הַמְּרֹאָה וְלֹא יָדְעוּ הַשֵּׁיב דְּבַר, וְאֶחָד מֵהֶם, אִישׁ בָּא בִּימֵים וְעוֹר
פָּנָיו פְּקֵלֶף הַמְּקַמֵּט, אֲהֵיִל בְּכַפּוֹ הַחֲרָבָה עַל עֵינָיו וַיִּצְף לְמִרְחוֹק, אֶל קִצְהַיָּם
וְהַשָּׁמַיִם, זָמַן רַב הִבִּיט וְאַחַר פָּנָה וַיֹּאמֶר: אֵל הָאֲמִינוּ בּוֹ! בּוֹגֵד הוּא כֹּאשֶׁה!
לְחֻרְדַּת הַשּׁוֹמְעִים, אֲשֶׁר נִשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וְהִצִּיצוּ בּוֹזֵם אֶל הָאִישׁ הַרַע, קוֹצֵץ פְּתִיל-
תְּקוּתָם, וְאֵל הַיָּם הַמְּזוּהָר הִצִּיצוּ כְּמִשְׁתַּתְּפִים בְּעֵלְבוֹנוֹ וְהִדְאָגָה בְּלִבָּם.

אֵךְ שַׁעָה עִבְרָה עַל שַׁעָה וְהַפְּחָד עָלָה וְגִדְלָה: הַיּוֹם הָאֲחֵרוֹן חוֹלֵף! וְלֹא נִשּׁוּב
עוֹד לְרֵאוֹת שֶׁמֶשׁ בְּפִתְאֹת מְזוּרָח וְצֹהֲרִים לֹא נִשּׁוּב עוֹד לְרֵאוֹת, כָּל רִגְעַת הוּא אֲחֵרוֹן,
צַעַד לְפָנִים הוּא אֶל הַתְּהוֹם, אֶל הָאֲבֹדוֹן הַקְּרוֹב! הֵן, לוֹ הִיתָה הַיְכוּלַת לְעַצֵּר בְּעַד
שֶׁטֶף הַזָּמָן, לְצוּוֹת לְשֶׁמֶשׁ: דְּמִי! וְתִדָּם, וְהַלֵּב הַתְּעוּרָר לְעַמֵּד עַל כָּל רִגְעֵי-חַיִּים
הַנֶּתָּן עוֹד וְלִשְׁאָבוּ בְּמִלְאוֹ, וְהַעֵינַיִם נִפְקְחוּ לְהַתְּבוֹנֵן אֶל כָּל מִרְאָה מִסְבִּיב, כֹּאשֶׁר
אוֹלֵי לֹא הַתְּבוֹנְנוּ מְעוּדָן, פִּתְאֹם נִגְלוּ לְאֲנָשִׁים הַמּוֹן דְּבָרֵי-פְּלִאִים, אֲשֶׁר לֹא נִוְדְּעוּ

להם או נשכחו מאז ימי ילדותם. אכן הכל סביב הפך והיה פתאם לפלא רב מראשיתו: עלי העץ הירקים המתנועעים בחשאי והאבן האפורה המוטלת דוממה, ואור השמש הנופל על אלה באלכסון והצל השחור השטוח על-ידו. גם קול-צפור וקול-אדם הבאים אי-מזה קרוב וכמו מרחוק באו. גם עפר האדמה הכהה והנקשה מתחת לרגלים – הכל היה כה חדש ומלא-תעלומה והכל היה כה יפה וחיביב ויקר ללב. וצר היה על עולם-הפלאות הזה. וצר היה על היצורים הנחמדים האלה. וצר היה להם לאנשים על עצמם, כי נדונו יחד כלם לכליה גמורה. ויהי הלחץ רב בכל לב והדממה רבה והשאלה פרצה לפעמים ונצבה כתמהוון-פחד בעינים: האמנם? האמנם יהיה כדבר הזה?

ושוב נסו רבים להשיב בחזקה את צהלת חג-הלילה שעבר ולשבר את הפחד ואת דממת המועקה בהוללות ושיר, בשחוק ומחול ויין. ולא הצליחו. זך ופרוץ נשמע הצחוק הגדול והשירים נמעכו ונקטמו באמצע או אבדו בלא הד. כצללים נראו המחוללים וכטרופי-דעת והשתיה לשכרה העירה געל ועצבון-נפש. באיזו פנה ישבה כנופיה אלמת ושחקה בקוביה מאז הבקר ובפני כל אחד חותם הגורל. חשבון החיים נסר באויר, חשבון קצר ומבהיל, לאור השמש הבהיק בעיניו ולא יכלו האנשים להתעלם ממנו, הם ידעוהו, הרגישוהו. אף כי לא נשאו עין אליו. ומה יתנו ומה יוסיפו כל הרהורים? החשבון נעשה. בידי מי שהוא תקיף ועריץ נעשה, ואין לשנות.

ואם אמש, תחת מכסה האפלה, בקשו האנשים זה את זה אף מצאו תנחומים ושכחה זה בזה, הנה שבו והתכנסו היום, לאור השמש הבהיר, יותר ויותר לתוך עצמם וכל איש כאב את כאב יאוושו לבדו בלבבו הסגור. ורבים, אשר עיפו מהתנווד ברחובות, משבת פה ושם ומטעם ומלקק מן ההפקר, חזרו לביתם ושכבו על יצועם בלי-מחשבה. או סבכו בחדרים ובחצר וטפלו בדברים של מה-בכך, או אספו ילדיהם על סביבם ושעשעו על ברכיהם. התגלגלו הרחמים על היצורים הקטנים. אלה בני-הצאן אשר לא חטאו ולא ראו עוד חיים ואף הם הנה צפויים לכליון באבם. צעק לב ההורים למראה בניהם המסכנים, ילדי דאגתם ותקותם, וצעקה זאת שבה וקשרה ואחדה נפשותם בברית ראשונה. נשכחו כל העלבונות, נמחו כל העוונות בין איש לאשתו וזכר חסדי נעורים עלה, רטט חמדה ראשונה ואשר ראשון, והעינים מלאו רך וחמלה זה לזה והאצבעות בקשו זה את זה ללטף ולנחם בצרה הגדולה המשתפת. והקן החמים והנאמן, קן המשפחה, נעשה חביב פי-שנים ונעים היה לחסות בצלו ולהרגיש בטחון-מה בין קירותיו: כן יתפוץ השבלול בתוך קלפתו ומוטל בה צור וקופא ומקפל, פלו יראה סתומה מפני כח-האיתנים הרב, הבא עליו להכחידו.

ואולם כנסות היום לערב ותעבר חרדה גדולה בלבבות: השמש הולכת!

והכל התעורר לצאת, לצאת ולראות בפעם האחרונה את השמש הטובה והמפיקה
 חיים לכל חי בטרם לכתה לבלי שוב. ועל כל גבעה רמה, על כל גג ומגדל גבוה
 עלו האנשים, גם אל שפת הים ירדו לראות בשמש המסתלקת. והים לא שנה
 דרכו למן הבקר והלך וזעף וזעף עצור ורק אור השמש היורדת, אור זהב כבד,
 עם שפעת כתמי-הצל המרפרפים על פניו הוסיפו עוד למראהו עִמָּק והגיון-עצב.
 גם גושי עבי-האֶפֶר המתנשאים מעבר דרום עם מִשְׁאֵת הצל מתחתם נראו כמבשרים
 שואה קרובה. והשמש שקעה בפאת מערב, דוממה נשגבת, בתוך להב זהב בהיר,
 נוסק שמים ופושט ומתפורר בים. ושטף זהב יצא נשפך ממנה על-פני הים לעומת
 היבשת, כברכה אחרונה. גם פני העבים מדרום הלכו והקרינו בזהר עליון וגם פני
 בני-האדם על שפת הים, אשר עמדו עלובים והביטו באֶל־עַצֵר ובכליון-עינים אל
 אִם עולמם, מקור חייהם, הנפטרת מהם לנצח. לאט לאט שקעה השמש, לאט
 לאט גדלו ורבו כתמי-הצל על פני הים המנצנצים, והעבים הוסיפו והקרינו ועטרו
 מסגרת-זהב, ועב אחת קטנה, אשר נבדלה ונעה לעצמה, הפכה כלה גוש-זהר
 ותעמֵד כאי-זהב בים-תכלת הרקיע. הוי, מזה כמהה הנפש לעוף ולהמלט
 אל אי-הזהב הזה הקטן, הצף בשמים! אך הנה נגעה השמש בקצה ראיי-המים
 ושטף הזהב האדמדם, הנגר לפניה אל מול היבשת, כאלו חִזַק וכהה ומראהו היה
 כמראה הדם הנובע מִלֵב עם ברכה אחרונה, ברכת אִם אוהבת, נפטרת מעל בניה-
 יתומיה. אלה עמדו בכבד יגונם והביטו, מתאפקים וקצרי-נשימה הביטו,
 כיראים להפריע קדושת השעה וכחרדים על כל גֵגֶה קל ורמז קל ממבטי היום
 האחרונים. רק פה ושם נזלו דמעות חרישיות על לחיים קורות נבהלות. וגם
 כאשר נעלמה השמש פֶּלֶה בים, עוד עמדו האנשים תחתם כמפיי-תמהון מגדל
 האסון. פתאם פרץ קול בכי אשה, קול שֶׁבֶר עולם ואין-מרפא, ויודעו העם וידעו
 את אשר קרה ולא יכל עוד עצר ברוחו. דחופים וטרופים עלו קולות היללה, יללת
 האדם המיתם על קבר אמו, על קבר עצמו הפתוח. ונגוהות-הזהב האחרונים זבו
 דם וקָוְרו וְגִוְעו לאט לאט בים ובשמים. ורוח קודרת נשבה פתאם מן הים
 ותרחף ותלחש לחישה זרה ותגע מגע קר בעצמות, ותהי כנשמת-פי התהום השחור,
 הרת רִזִי אבדון ומות, הנִשְׁאֵת ורומזת חרש וחולפת בחלל אין-הסוף האפל.

V.

כבדים ואלמים שבעתים קדמו צללי-הערב את פני האנשים, צללים קודרים
 גם המה, אשר שבו מלִוּוֹת את השמש. פה ושם הֶעֱלו אורות, והם נצנצו דלים
 ועלובים בחשכה ולא עצרו כח להפיג את האֶבֶל העִמָּק. פתאם נשמעה תרועת
 חצוצרות ואחריה רעש מקהלת כלי-שיר הולכת וקרבה והקול יצא ועבר מאיש לאיש:
 אל מגרש המלך! ויקפצו הלבבות ממקומם ותשוּקֶה אחרונה, ובתִּקְפָה לא היה. אחזה
 כל איש: חיים! לתפש בשתי הידים את כוּס־החיים ולהריקה בגמיעה אחת עד

תמה! ובחורים רעננים החלו, מרב שפע כחות. לרוץ ברחוב ולצעוק צעקות און וגבורה, בהניפם זרועם כדגל-עז אל מעלה. וכל העם, נשואי רוח חדשה, נעו המונים המונים בצעדים מצלצלים. לקצב נגינת כלי-השיר ונגינת הדם ההומה בעורקיהם – אל מגרש המלך.

והחג הגדול, חג הנעילה, החל. משני קצות העיר ומעבר שפת הים נהרו חבורות נושאי-הלפידים בלית מקהלת מנגנים ועם רב, ההולך ונספח אליהם מסביב. עד הגיעם אל השוק העליון, הוא טבור העיר. שם התלכדו הזרמים ויהיו לנהר כביר אחד של להבים ונגינות, אשר שטף ועלה בשטף רחב אל גבעת המלך ויעמד ויעצר שם על המגרש הגדול והרצוף אבנים חלקות אשר לפני הארמון. והארמון היה מואר כלו מבפנים ומבחוץ ומקשט שטיחי-רקמה ומקלעות עלים ופרחים, גם הגן רחב-הידיים, העולה במדרגות לשני צדי הארמון ומאחוריו. וגם המגרש, המקף שורות צעי-תמרים אשר לפניו, נוצצו באלפי פנסי-צבעונים ודגלים קטנים ויהיו יחד כעולם-קסם קטן בעיני העם התמה. ותָרַב התפארת לאור הלפידים ולקול הנגינות המתקרבות ותגדל מכל אשר ראו האנשים וחלמו מימיהם. ואין זאת כי שומה היתה מאת מכיני החג לחשך את מרבית ההוד לערב האחרון, למען הַאָדיר גאונו. וכל העם ידע, כי יד המלך הטוב היתה בכל אלה וכי רבים היו המתנדבים, אשר באו לעזר ולשחד מאונם והונם לַמשחק. אכן במשך היום כָּאֵלו נְתַק הקשר; עיף העם וזעף ולא עלה הדבר לתת סדר ותכונה נכונה לחג. ואולם הערב הוזה הבטיח להיות שלם ונהדר כָּל-לולא גושי-העבים הכבדים, אשר נמשכו מן הים וכסו מעט מעט את כל השמים והפילו את נטל חֶשֶׁפּם וְחִיתִים על כל הקהל. ואמנם, אך התיצבו שורות נושאי-הלפידים על המגרש במערכה ומקהלת המנגנים המְאֻחדת פתחה בשיר-תרועה חדש ומרחיב-לב וטפות אחדות נפלו פה ושם וראשי אנשים פנו ונסכו למעלה בדאגה רבה. ובטרם כלו המנגנים את השיר והגשם ירד והאנשים החלו להשתמט ולמצא מקלט להם באשר מצאו. והגשם הלך וחזק וזמן רב לא עבר ולא נשארה אף רגל איש בכל המגרש: הכל נדחק לתוך הארמון ואשר לא הצליח להקדים ולחדר שמה הִכְרַח לרוץ ולבקש לו מחסה בבנינים הקטנים, המפוזרים לרגלי הגבעה. כָּבו הפנסים, דָּלְדְלו הפרחים והדגלים, השטיחים ירדו מים, הגן עמד ריק ועזוב, רִטֵב כָּלו על ספסליו ושלחנותיו הערוכים ושומם על פָּאָרו הנשחת. ודמות הארמון הקודר על חלונותיו המוארים היתה כדמות תיבה שטה על-פני המים בעצם המבול.

נשבת החג! הגשם שטף ולא חדל וכאשר רפה מעט. מהרו רבים והלכו ובאו איש לביתו או לבית ידידו, לבלתי השאר בדם בערב הוזה האחרון. וגם מאלה אשר נמלטו אל הארמון נאלצו רבים לשוב על עקבם מאין מקום בחדרים המרווחים להכיל את כלם. אף יש אשר עשו זאת ברצון, מחפצם לבלות את הרגעים האחרונים

בְּחֹגֵם הַצֵּר, בְּחִבְרַת מַחְמַד־נַפְשָׁם. כִּמָּה זֹגוֹת צִעִירִים נִסְגְּרוּ בְּחִדְרִים וּגְמְעוּ וּשְׁתוּ מִכּוֹס הָאֹהֲבָה וְאַחֲרוֹן חֶשְׁקָם הָיָה, כִּי יִמְצְאֻם הַמּוֹת אִישׁ בְּזִרְעוֹת רַעְהוּ. כִּמָּה הוֹרִים יִשְׁבוּ לִיד עֲרֻשׁוֹת יְלִדְיָהֶם הַיְשָׁנִים וְהַתְּבוֹנָנוּ אֶל פְּנֵיהֶם בְּרַחֲמִים וּבֵאֵהָבָה רַבָּה. הַקְּשִׁיבוּ אֶל נִשְׁמַת־אֶפֶס הַזֹּכֵה וּשְׁאֲבוּ אֶת נְעֵם יְצוּרֵיהֶם הַרְכִּים וְכֹאֲלוּ שְׁמָרוּ עֲלֵיהֶם. נִכּוֹנִים כָּל רַגַע לְהִגָּן עֲלֵיהֶם בְּגוֹפָם מִפְּנֵי הַסִּכָּנָה.

וּבִאֲרֻמוֹן הַמֶּלֶךְ הֲרִיעוּ כְּלִי־הַשִּׁיר וְהָעַם הִרְבֵּה, אֲשֶׁר נִשְׁאָר בְּמִקְרָה וּמִלֵּא אֶת כָּל הָאוֹלָמִים, שֶׁתָּה וְאֶכָּל מִשְׁפַּע הַמַּעֲדָנִים הַיְקָרִים, אֲשֶׁר קָרְצוּ לָהֶם מֵעַל שְׁלַחְנוֹת אֲרָפִים, וְעַד מֵהֵרָה עִבְרוּ רַבִּים עַל הַמְּדָה וְצִהֲלַת שְׁפוּרִים עֲלֵתָה עִם קוֹל צַחֻק פְּרוּעַ וְזִמְרַת הוֹלָלוֹת פְּחוּתָה. נְעֵם הַשְּׁכָרוֹן עַל הָאֲנָשִׁים, עָרַב בְּלִבּוֹל הַחוֹשִׁים, וּבִין קִירוֹת הָאֲרֻמוֹן הַזֶּה הַסְּגוּר וְשִׁטּוֹף־הָאוֹרָה רָאוּ עֲצָמָם כְּנִתּוֹנִים בְּתִיבָה גְדוּלָּה, תִּיבַת־הַצִּלְהָה, הַשְּׁטָה בְּלִב מַחֲשָׁכִים בְּתוֹךְ מְבוֹל נוֹשָׂא כְּלִיוֹן לְעוֹלָם. מִזְמָן לִזְמָן נִגְשׁ מִי־שֶׁהוּא אֶל הַחֲלוֹן וְאִמָּץ עֵינָיו לְהַבִּיט הַחוּצָה וְחִרְדָּה אֶפְלָה תִּקְפְּתוֹ לְמִרְאָה מְסָף הַנּוֹזְלִים הַדְּקִים, הַמְּרַפְרָפִים זִיּוּרִדִים בְּלִי־הֶרֶף, בְּלִי־הֶרֶף, וְלְמִרְאָה קְלוּחֵי־הַמַּיִם הַעֲזִיִּים, הַרְצִים וּמִנְצִנְצִים בְּסִלוּנֵי הָאוֹר הַנוֹפֵל מִן הָאֲרֻמוֹן. אֵךְ יֵתֵר עַל כֵּן הַכְּבִיד וְהַעֵיק עַל הַלֵּב זֶה גַּג־הָעֵבִים הַסְּתוּם מִלְּמַעְלָה, וְעַד לִידֵי שְׁגֵעוֹן קֶסֶס וְטֶרֶף אֶת הַמוֹחַ הַרְעִיוֹן, כִּי מַעֲבֵר לִזֶּה הוֹלֵךְ וְקָרֵב הָאוֹיֵב הַגְּדוֹל וְאִין לְרֹאוֹתוֹ וְאִין לְדַעַת. כִּמָּה קָרוֹב הוּא וְאִם לֹא עוֹד מַעֵט, וּבְרַגַע אֲשֶׁר לֹא יִצְפוּ לוֹ, יִתְנַפֵּל וְיִשְׁמִיד הַכֹּל.

וּגְנִינַת כְּלִי־הַשִּׁיר פִּסְקָה וְהַתְּחַדְשָׁה חֲלִיפוֹת וְהָאֲנָשִׁים נָעוּ בְּשִׁכְרוֹנָם מַחְדָּר לְחִדְרָה וְאַחַר יִשְׁבוּ עֵיפִים וְהַלּוּמֵי־יַיִן תַּחְתָּם בְּאֲשֶׁר יִשְׁבוּ אוֹ נִדְחָקוּ אֶל אוֹלָם־הַכֶּסֶס הַמְּרֻנָּח וְצָבְאוּ עַל פְּתָחֵי דִלְתוֹתָיו לְקַלֵּט דָּבָר מִמְּרֹאוֹת הַפְּלָאִים הַרְבִּים וּמִשְׁחָקֵי־הָאֲמֻנוֹת, אֲשֶׁר נִעְרְכוּ שָׁם לְעֵינֵי הַקָּהֵל. זְמֵרִים מִיִּטְבִּיבֵי־שִׁיר וּמִחֻקֵי קוֹל חִיָּה וְעוֹף, רִקְדָּנִיּוֹת גְּמִישׁוֹת־גּוֹף וְקִלוֹת־תְּנוּעָה כְּרוּחַ, קוֹסְמִים וּמִנְחָשִׁים וְעוֹשֵׂי־בְּלֵהִטִּים הֲרֹאוּ אֱלֹהֵי אַחֲרֵי אֱלֹהֵי יִתְרוֹן כַּחַם וְחִרְצוֹתָם, כָּל אֶחָד כִּיד הַכְּשָׁרוֹן הַטּוֹבָה עֲלָיו. לְנִגְיִנַת כְּלִי־הַשִּׁיר הַמְּלוּהָ וְהַמְּטַעֲמָה. הָעַם הַתְּעַנֵּג בְּדַמְמָה גַם צֵהַל בְּקוֹל עַל כָּל הַשְּׁעִשׂוּעִים הָאֵלֶּה וְיִשְׁמַח לְשִׁפְחָ אֶת הַרְגָעִים הַחּוֹלְפִים, אִם גַּם בְּסִתֵּר הַרְגִּיזָה לְבוֹ הַדַּעַת, כִּי דַבֵּר־מָה יִקָּר עוֹבֵר, עוֹבֵר מֵהָר לְבִלִּי שׁוֹב לְעוֹלָם. לְאַחֲרוֹנָה גְּבֵרָה הַהִתְרַגְּזוֹת הַסְּמִירָה וְעֵינִים הַחֲלוּ לְנוּעַ פֶּה וְשֵׁם בְּמִבּוּכָה וְקוֹלוֹת אֵי־רִצּוֹן נִשְׁמְעוּ בְּהוֹךְ הַקָּהֵל. אֵךְ הִנֵּה עֲלָה עַל הַבֵּימָה הַלֵּךְ, הִגָּג הַלֵּךְ, חֲבִיב־הָעַם, אֲשֶׁר דִּי הָיָה לוֹ לְהוֹפִיעַ וּלְעֲשׂוֹת תְּנוּעָה שֶׁהִיא וּבִטְרָם יִפְתַּח פִּיו וְכָל דֹּאגָה וְכָל עֲצַבַת סָרָה מֵעַל כָּל פְּנִים וְכָל לֵב הַתְּכוֹנֵן לְקִרְאָת הַצַּחֻק. גַּם עָתָה נִסְבּוּ אֵלָיו כְּרַגַע כָּל הָעֵינִים וְנִיצוֹץ שֶׁל גִּיל בְּהֵן וְחִבָּה וְצִמְאוֹן לְדַבְּרִיו.

וְהַלֵּךְ, קָטָן־קוֹמָה וּגְבִנּוֹנֵי מַעֵט וְכֹלֹ קָרָה, עֵמֵד רַגַע וְהַתְּבוֹנֵן בְּקָהֵל כְּמַתְחַת לְמַצַּח וְאַחַר פָּנָה כֹּה וְכֹה כְּמִבְקֵשׁ וְיִשְׁאֵל: אֵיךְ הַמֶּלֶךְ ? פְּשׁוּטָה הִיְתָה הַשְּׁאֵלָה וְכָל זֶר לֹא הָיָה בָּהּ, אֵךְ בְּפִי הַלֵּךְ קִבְּלָה

צלצול מיחד וכל הנאספים חִדְדוּ אֲזוּנֵיהֶם לִשְׁמֹעַ אֶת אֲשֶׁר בְּפִיו. והלך הוסיף: איה המלך? ובן אֶרֶוֹד אִיהוּ? וכל יתר השרים? – ואני מה חפצתי לראות את השרים האלה ברגע הזה, דוקא ברגע הזה... ואת המלך חפצתי לראות ולהודות לו על כל הטובות אשר עשה עמי תמיד ועל אשר הואיל באחרונה לפנות לפני ברצונו הטוב את כסא מלכותו.

מה? צוחקים אתם? התדעו איש נכבד ממני לרשח את כסא המלך? אני לא אדע! ואולם אינני רואה פה את כסא המלך. כל הערב אני טובב ומחפש את כסא המלך – ואיננו. ואני מה חפצתי לשבת פעם, ולו רק לרגעים אחדים, על כסא המלוכה! לשבת ולשמח חרש ולצחק לנפשי, כי הנה אני, הלך, אני – מלך! אכן כתב־דת אחד הייתי נותן לעם, כתב־דת יחיד גדול מאת הלך המולך, האוסר כל עצבון־רוח וכל אנחה וכל פנים חמצים והמכריז את שלטון הצחוק והלצון על אדמה.

כי טוב הוא הצחוק ואין דבר העומד בפני הלצון.

כי מה יועיל כל עצבון־רוח? אם כה ואם כה, לא נחיה לעולם. טוב אפוא, כי נצחק.

וראו, כי הכל עשה אלהים טוב בעתו ובמקומו. ורק האדם אשר לא־צוחק לא יבין את זאת.

הנה לפנים היו לי שערות, יער שערות שחורות על ראשי, ואני התגאיתי בהן וסלסלתין ומשחתין בשמן, והן נתנו את חני בעיני הנשים. עתה יש לי קרחת והיא מבהיקה בסוד אנשים חכמים, ואין צורך לי לא לרחץ את השערות ולא לגז אותן ולא לסוכן ולסרקן יום יום וחפשי אני מכל העמל הזה.

ופעם עליתי בסולם ונפלתי ארצה ורגלי כאבה מאד. צחקתי, כי ידעתי, אשר הכאב לא בא בלתי אם להזהירני ולאמר לי, כי עלי לרפא את הרגל. וכאשר יצאתי מקץ ימים צולע על ירכי ואנשים ראוני ושאלו בתמהון: מה זה, רגל אחת לך קצרה מן השנית? עניתי ואמרתי להם: חָלַף זֶה הַרְגַל הַשְּׁנִית אֲרָכָה מִן הַרְאִשׁוֹנָה! ואחרי־כן, כאשר נרפאה רגלי, שמחתי מאד והתענגתי על רגלי הבריאה, בעוד אשר לפני־כן זר היה לי כל הענג הזה.

ועתה הנכם רואים, כי לולא חסרנו דבר לא ידענו מה יש לנו. ולולא הצל לא הבחנו את האור, ולולא המות לא ידענו להוקיר את החיים. אך הלא רבים רבים המתאוננים על החיים והאוררים את יום הולדתם ולהם הן יהיה המות כגואל אמת מכל צרותיהם.

וגם עתה, בבוא הכליון לעולם, הלא יש רבים אל־נכון, השבעים רצון מאד מן התמורה הגדולה הזאת לטובה, השמה קץ לסבלות אדם על ארץ. – האנשים שמעו את הדברים, וגם את הד העג קלטה אונם, אשר לזה כמו

תמיד את דברי הלץ, ובכל זאת נעם להם להקשיב, כי יש נחמת-מה ופדות באסון הגדול המוצא אותם.

והלץ הוסיף: אמנם עלי להודות, כי בחפץ-לב הייתי מתהלך עוד זמן-מה על-פני אדמה כהה זאת תחת שמי-התכלת הנאווים. ואולם לא אכחד. כי דבר התמורה הגדולה הזאת, הבאה לקראתנו, מושך את לבי מאד ומערורר בי ענין יוצא מן הרגיל. ואולי שנה באמת לותר על כל השאר, למען היות עד ומשתתף בחזיון הנפלא הזה.

כי הנה זה מאות, זה אלפי שנים ובני-האדם רואים יום את השמש עולה ויורדת, עולה ויורדת, ואת הלבנה הפגומה מתמלאת מדי חדש בחדשו ושובה ונפגמת, ואביב על אביב צץ ונובל וימות גשמים באים והולכים, ויצורים על יצורים נולדים ומתים, נולדים ומתים בלי-קץ ובלתי-תכלית. הולך וחוזר הגלגל, חוזר והולך ושממון חרישי אוכל את הלב. גם מעט רעדת האדמה, אשר יתרחש מזמן לזמן, לא יעצר כח לגרש את השממון ואת כליון-הלב הסתום לדבר חדש גדול, אשר יבוא וישנה את הכל מיסודו. והנה בא דבר, אשר לא ראוהו כל הדורות לפנינו ואחרינו לא יראו: קץ העולם! חזיון כביר, חזיון האחרית, אדיר ונשגב כחזיון היצירה בראשית הימים, ונזכר-נא, כי לא בפתע פתאם בא הדבר וכי רעיון האחרית לא חדש הוא עמנו, כי חכמי הדורות צפו מאז את הרבן העולם וספרים עתיקים גם חדשים בשרו בו או אל-נכון, ועתה הנה בא, המאורע הגדול, אשר עתיד ומכרח היה לבוא, בימינו בא ועינינו הרואות את שליח אלהים, את כוכב-השבט, הבא להכות את הארץ ולהפך את עולמנו לתהו ובהו. הנהייה כפויי-טובה וכילדים קטנים נצעק ונלל על חרסי-האדמה, צעצועינו, כי ישברו? אשרינו, שזכינו לכך, להולד בדור הזה, דור אחרון, ולראות בעינינו את קץ הפלאות! וברוכים אבותינו ואבות-אבותינו, כל הדורות הקודמים, אשר חיו וסבלו וענו נפשם עד מות והקימונו והגיעונו לזמן הנהדר הזה! אמנם נטרפה עלינו השעה האחרונה ועבים יכסו שמינו ולא יתנונו לראות את החזיון הנעלה בכל גאון תפארתו, אך לבי אומר לי, כי גם זה לטובה ואות-חסד משמים הוא לנו: כי הנה רב מאד ועצום הוא להט-אש הכוכב הבא עלינו ובהביטנו אליו בקרבו אל הארץ, יכול היה, חלילה, להזיק למאור עינינו. —

בת-צחוק נוהרת נצבה על פני כל הנאספים ואיש כמעט לא זכר ברגע זה את בלהות השואה המתקרבת.

ועתה, הוסיף הלץ, מזוג-לי כוס יין וגם אתם מלאו כלכם איש איש את כוסו והבה נשתה כוס אחרונה, נשתה — לכבוד מי? הלכבוד האדמה, האם הטובה והקפדנית, אשר גדלתנו וכלכלתנו ונהגה עמנו ברחמים ובכל חמר-הדין ועתה היא הולכת למות אתנו יחד? או לכבוד האדם, אשר התנשא להיות אדון כל היקום

ועתה יחלק גורלו עם קטן הרמשים? או לכבוד אלהים, אשר יצר את העולם בתבונה רבה ועתה הוא עומד להלם מעשי-ידינו? ישתה כל איש לאשר ירצה; אני, הלך, אשתה, וכל אשר לבו עם לבי ישתה עמי, לכבוד הצחוק—לכבוד הצחוק הקטן והגדול, הטוב והרע, המחיה והממית, צחוק האדם על אדמה בפני השמים, אשר לא נגיעם, ובפני הנצח, אשר לא נדענו — יחי הצחוק ויעמד זכרו לעד!

— יחי הצחוק! — הרעים כל הקהל פה אחד ואלף כוסות הורקו בבת אחת ונפצו אחרי-כן ברעש אל רצפת-האבן ואל עמודי-השיש ואל קרשי הבימה העטופים מרבדים.

ואחר היתה דממה עמקה, רפו הידים, שחו הראשים והעינים עמדו נפחדות על גלי שברי הזכוכית, אשר כסו הרצפה, וכעין צפיה באה, צפיה גדולה וריקה, אשר הקפיאה בקר ריקנותה את דמי כל איש בעורקיו. ופתאם נתק מאחד העמודים מי-שהוא רזה-פנים ומקבלל-בלורית, נדחק בין הקהל, וקרא מרחוק בקול צונח אל עבר המנגנים ועיניו בולטות ונוצצות-זרות כעיני המשגע: נגנו! נגנו! נגנו!

— נגנו! — צוחו אחריו קולות מצדדים שונים, והמון תרועות כלי-השיר פרץ בסער ויצף את כל האולם.

.VI

...ובשעה ההיא ישב בן-אָרֹד, ראש שרי המלך, בבית קטן ודל אשר באחד המושבים הרחוקים בקצה האי, ליד מטת אשה זקנה חולה, החזיק ידה הרפה בידו וספר עמה על ימים עברו.

עם אור הבקר, אחרי ליל-נדודים, קם ממשכבו, רחץ בשרו במים וסעד את לבו. אחר הלך כדרכו אל בית המלך, ובשובו לביתו החליף בגדיו ולבש מעיל פשוט וישן, נשק לבתו ולנכדיו ויצא לדרך.

רחוקה היתה הדרך וקשה, והוא זקן וקצר-נשימה, ויהי אנוס להתנהל לאטו על-פני המעלות והמורדות ובחול העמק אשר על שפת הים ומפעם לפעם ישב להנפש ולהשיב רוחו. עדרי צאן ובקר עזובים לנפשם רעו פזורים על-פני השדות וחבורות חבורות אנשים מסגרים נהרו אל העיר מן המושבים השונים. הזקן שרף דרכו בין גבעות ויערות ומקץ שעות הרבה בא אל עמק קטן ונבדל, סגור בין סלעים גבוהים ושופע ירק-עשב וצמח ופרחים לבנים למכביר. פה עמד והתבונן והקשיב קשב רב, תמה על הדממה ונגש ונבט שחוח ועצב אל ערוץ המעין, המעין החרב, אשר ישב בצל קבוצת עצי-האגוז הזקנים, טעם מן התמרים ומן היין אשר הביא אתו והשתרע תחתיו על שפוע הדשא.

ארבעים שנה חלפו מאז — ארבעים שנה!

שבלת-הזהב — כן כנו אותה, ואמנם פשבלת-הזהב כן היתה שפעת שערותיה השחורות-מכחילות, כן היתה כל ישותה השוטפת, צוחקת, רוננת ומאירה בשמש.

פה ראה אותה בפעם הראשונה. פה עברו עליהם ערבי זהר וחלום ולילות
עדנים. פה חתה לו אל-נכון הרבה ערבים ולילות ממשכים והוא לא בא.
רק מקץ ימים נודע לו, כי ילדה בן וכי היתה חולה מאד וכי מת הבן.
ארבעים שנה — וכמה פעמים חפץ ללכת ולבוא אליה ולבקש סליחתה —
מדוע לא הלך?

עייף מן הדרך ומגדודי הלילה נרדם. וכאשר הקיץ, כבר טפפה השמש בראשי
הסלעים. אז קם וילך בצעדי-חפזון ויגיע מהר אל המושב, מחוץ חפצו, שם שאל
למשכנה ואיש לא ידע לענות דבר. לאחרונה פגש אשה גוצה, כפופה מזקן: זו
רטנה דבר, הסתכלה בו בחשד, ואחר הראתה במקלה כמתוך זעף על בית קטן
בראש גבעה, כמעט מחוץ למושב: שם היא יושבת.

וכאשר נכנס לבית ועמד על סף החדר הנמוך, כמעט לא הכיר אותה. אך
היא צהלה לקראתו, התחזקה לשבת על יצועה ותאמר וקולה רועד מגיל: הנה
באת! מה טוב כי באת — ואני חכיתי לך ימים רבים כל-כך!
שבלת-הזהב! — מלטו שפתיו בקול דממה.

והיא השיבה בבת צחוק נוגה: היה הזהב לכסף!

גגה השמש השוקעת נתף בעד החלון ונפל על ידיה החורות והדקות והן
הזהירו באור זך ורחוק, אור לא-ארץ. כחולם עמד והביט אל ידיה המאירות והרגש
לו, כאלו בא לקבל מהן, רק מהן את ברכת השמש האחרונה, בטרם תלך לנצח.
והוא אמר: לא יכלתי למות במנוחה. מוסר לבי הציני. באתי לבקש סליחתך.
והיא ענתה ועיניה נוגהות: אבל אני זה כבר סלחתי לך. אך מה תדבר אתה
על-דבר מות? חיה תחיה עוד שנים רבות!

ברב תמהון הביט אליה. האמנם לא שמעה מאומה על קץ העולם?

ופתאם צנחה על יצועה ושכבה כמתה. הוא נבהל אליה ועמד לעוררה,
מעך רקותיה והטיף יין אל פיה — ותפקח עיניה. התבוננה בו ובת-צחוקה שבה
אל פניה והיא אמרה כמתנצלת: לבי חלש ועל נקלה אני מתעלפת. משמחה התעלפתי.
ואז ישב ליד מטתה, לקח כפה בכפו והם שוחחו בדממה. והוא הכיר מתוך
דבריה, כי אמנם אין היא יודעת מאומה על-אודות קץ העולם. לבדד היא יושבת
פה, וזה הרבה שבועות אשר היא אסורה ליצועה, רגליה לא ישאוק עוד, ורק בחורה
אחת טובה, נאמנת לה, באה יום יום וסועדת אותה בקליה, ואתמול הלכה העירה —
אל חג גדול, אמרה, הולכת היא — ולא שבה.

ובין כה שקעה השמש והערב בא ונר לא היה בבית להאיר את העלטה.
לאט לאט נמחקו קוי פניה ונבלעו בחשך ודמות הנערה בת השבע-עשרה לקחה
מקומה, הנערה ההיא עם עיני-הלהט, אשר כה צדו לבבו, ועם שני טורי השנים
החזקות והצחוקות ועם שבלת השערות השחורות-כחלחלות, אשר פוזו בשמש.

הנה נעם דברה המחכם, המנצנץ בחשאי, והנה קולה הנובע מלב פתוח, עליז-אהבה. וכאשר בא אחרי-כן הגשם, הגשם הגדול, וכרכר בעז מסביב לבית ויהי כאלו הורד מסך כבד ממרומים, אשר סגר עליהם והבדיל אותם מכל העולם. לא, לא מסך — סלעים גבוהים מסביב, והם שניהם לבדם בתוך העמק, העמק הקטן והשופע ירק, תחת עצי-האגוז עמוסי-הפרי, היא שוכבת והוא יושב סמוך לה, יושב ומלטף את ידה, את חלקת זרועה בנחת, בנחת.

ומתוך הדממה עלה לחשה הרך: הזוכר אתה?

והוא, עוד שלות העמק וריחו בכל אבריו: כן, אני זוכר הכל, הכל. אך מדוע אין קול המית המעין נשמע? — הוסיף כמתלונן.

והיא בתמיהה: איככה זה? האם לא תשמע את קול המית המעין? איך

הוא רץ, מקפץ ומקציף בלי הרף, בלי הרף —

והוא. אחרי רגע של תהיה: כן, אמנם כן! אני שומע...

ככה עברו רגעים, עברו נצחים. ופתאום, כאלו התעורר למשק הגשם העצום

בחוק, לחץ את כף-ידיה ועצר נשימתו מפחד, ואחר הפליט בקול חרד: אמרי-לי,

אמרי-לי-הבאמת ובלב תמים סלחת לי את החטא הגדול, אשר חטאתי לך?

והיא נקפה בקצה אצבעותיה על כף-ידו ואמרה: בכל לבי, נער שוטה,

בכל לבי.

והנער השוטה הניח את ראשו השב על חנה האשה החולה והמאשרת והיא

לטפה שערותיו הדלילות, לטפה ברחמים ובאהבה, בתוך אין סוף מחשפי העולם.

VII.

...ובשעה ההיא עמד בן-עזנן, הפסל הצעיר, בביתו היפה אשר על תל קטן

סמוך לגבעת המלך ועבד על גמר פסלו הנהדר, פסל האדום.

הנה זה מספר שבועות, מאז נגלה כוכב-השבט ובשר את קץ העולם, אשר

נגש אל מלאכת הפסל הזה, חזון לבו שנים רבות וראש מפעל-חיו בעיניו. ככהן

בבית-מקדשו עבד, כלו יראת-קדש והתלהבות ושכרון-יצירה. לילות כימים היו לו

לעבודה וימים כלילות לחזון ולחלום. וכאשר נודע לו אתמול בבית המלך, כי כה

קרוב הקץ, חרד חרדה גדולה וישב לביתו ויכפל וישלש את מרץ עבודתו, עד בלי

דעת רגע מנוחה. ידידים באו ודפקו על דלתו, קראוהו אל החג הגדול האחרון,

צחקו לו ולעגו לעמלו בדי-שוא, והוא לא מש מעם פן-עבודתו. האמה הזקנה, אשר

שרתה לפניו ודאגה לו כאם, הביאה לו אכל והטיפה דברי מוסרה לו, והוא צחק,

חטף ואכל ושתה בעמידה ועיניו בפסל. רק לעת הבקר נרדם מעט, בשבתו על

הכסא סגור-עפעפים להתבונן אל הפסל בעיני-רוחו, וכאשר התעורר, קפץ ושפף

פניו וידיו במים ויחזר לעבודתו.

וכן עבר כל היום. מזמן לזמן נשא עיניו וראה לחרדת נפשו את המלאכה הרבה. מלאכת הגמר והשכלול, אשר עוד לפניו ורעיון קטן התגנב ולחש לו: הֲנַח את אלה! גם החיים עצמם אין בהם שלמות. וככה תִּרְבֶּה האמת! — אך הוא גרש את הרעיון המפתה, בהכירו בו רק את קול גופו היגע, האומר לצוד לבבו בערמה ובחנף. ויש אשר קול אחר בא ולחש לו על אזנו: הכסילו מה תשחית שארית רגעי חייך היקרים על אבן קרה? שמע לקול ידידיך וצא לעולם! צא ומלט את את אשר תוכל עוד למלט! — אך הוא הדק שניו ושפתיו ואמר אל לבו בתקף: לאו השלם אשלים את המלאכה הזאת ויהי מה!

רק לפנות ערב באחוזה להב שמש חכליל אחרון בחלונות הרחבים, נתק לרגע ויצץ בעינים כמהות אל תפארת הפרידה הגדולה, הפרידה לנצח... והנה בא הערב ולאור נרות-השעוה הענקיים, אשר דלקו סביב סביב, ולקול המון הגשם העצום בחוץ, אשר נראה כראשית הקץ הקרוב, עמד ושף ולטש ושפר את פסלו האחרון, ראש מפעל-חייו. זמן רב נמשכה המלאכה, וכאשר השלמה, שקע על כסאו תחתיו, עיף ושבור-כח, ודמעות חמות נבעו מעיניו. מעט מעט התאוּשש וישם עין על הפסל לפניו. הנה הוא יציר כפיו, תמצית רוחו והגיון-לבו שנים רבות ופרי שארו ודמו במיטב ימיו האחרונים, והוא כבר מחוץ לו, נתון לעולם — לעולם, אשר עוד מעט לא יהיה.

ופתאם צר לו, צר לו על יליד רוחו זה, כי יאבד ועין-אדם אף אחת לא תשורנו. איה הידידים? אִיִּם? והוא זנק אל החלון: מחשכי תהומות! ודלף דק מרפרף, מרפרף בלי-קץ. מי יבוא אליו בשעה זו? — נוֹאש רץ ופתח את הדלת, קרא לאמה הזקנה — אין מענה; רץ וקרא וחפש אותה בכל החדרים — ואיננה. אין זאת כי הלכה לה ונעצרה אִי-שם מפני הגשם. מִדְּכָא ואין-לֶח שֶׁב וצנח על כסאו ותלה עיניו בפסל.

והנה נשמעו צעדים — הוא הפך ראשו ויקפץ ממקומו: המלך! והמלך אמר: ראיתי אור בחלונותיך ואדע, כי עודך עובד, ואבוא לראות את מלאכתך.

והפסל, נבוך מאשר, גמגם: במה אוכל להודות לאדוני המלך —? אך המלך, צחוק-רצון על פניו, עצר בו בתנועת-ידי קלה ועיניו כבר היו נתונות בדמות השיש והוא נמשך אליו, צעד והמשך כביד-קסמים. דמות גבר היתה זאת, גבר באון-עלומי, הדורך בעז לפניו ובידו הנטויה לפיד בוער. ויפה היה הגבר וחזק! כָּאֵלוּ חִבְרוּ כל סגולות הבשר והרוח אשר לגזע ויהיו לתפארת שלמה אחת. ספוס עליון, מרָדָד ומעֲדָן, שפוט ונשגב כאחד. עירם גוו יגלה את הַנֶּר שריריו נחושה ומעיניו נשקף רוחו העשוי לבל-יפחד. רגליו כרגלי הנמר בַּעֲדוֹ לקראת טרף וברום יִשְׁרֵת קומתו הוד-מִמְשֵׁל האדם. חגורת

עור חיה גדלת־שער על ירכיו וגאון תלתליו הקצרים כצניף מנצח לראשו. הוא דורך בענן, בידו לפיד בוער, ופניו לקראת אשר־לא־נודע.
שעה ארפה התבונן המלך בדמות הנהדרה ולא דבר דבר. מאחרי עמד האמן ולבבו רחב ורעד גם תמה בקרבו. מי הוא, שאל את נפשו, מי הוא האיש הנפלא הזה, בעל הלב הגדול והעדין, אשר בחר בו הגורל להיות למושל והוא לא חפץ להיותו וישמח להסיר את העטרה בבוא המועד, וגם כאשר נשאה על ראשו, לא הכתה עיניו בזהרה ולא הכבידה לבו והוא ער ופתוח לכל יפה ולכל נעלה?
או שאל המלך, בלי המיש עיניו מן הדמות: הלא הוא האדם בדרכו אל הנצח?

ויען האמן: אמנם כן, זה הוא האדם.
ויאמר המלך: והוא הולך אל המות.
ויען האמן: על כן גם עשיתי את הדמות.
וידם המלך, ואחר פנה ויוסף לשאל: השוה היה כל העמל הזה?
ויען האמן: אלה הם חיי.
ויאמר המלך: אכן צדקת. אך האם לא צר לך, כי יציר רוחך וכפיך ימים רבים יִהָרַס בן־רגע ואבד בתהו?
ויען האמן: צר לי מאד. אך הנה היא קימת ועומדת, הדמות, לפני אלהים. עתה יוכל לעשות בה את אשר בחפצו. שכח לא ישכחנה עוד...
וישא המלך את עיניו בתמהון אל האיש הצעיר והנה הוא עומד גאה ומחריש ומבטו מבט עיני האדם אשר בשיש, ההולך ולפיד־האש בידו.
ופתאם השיב האמן עיניו כמו אל עצמו, שתק רגע ויאמר: מה יודע אני על דרכי אלהים? חפצתי ליצר זאת, מכרח הייתי ליצר זאת. למה? למה יצר אלהים את העולם? והלא זה הוא דבר מן העולם ומעלה.
ויקרב המלך אל האיש הצעיר וישקוהו על מצחו.
החלונות הלבנים פתאם לנגה ברק רחוק.

VIII.

...ובשעה ההיא עלה עין־פָּרַס, התוכן הגדול, בראש ההר המוצק, המתנשא מקצה הרמה, אשר אל שפועה נשענת העיר הגדולה, הוא גם הגבוה בהרי האי, עלה וחדר את מכסי העבים הנמוכים, מורידי הגשם, למען צאת אל רחבי שמי־הכוכבים.

זמן רב עוד לפני שקיעת החמה ראה החוקר הזקן ממגדל־הצופים אשר לו אותות מִבְּשֵׁרֵי־גֶשֶׁם על־פני מרחקי־ים, ויאמר אל נפשו: לא! לא אתן לגזל ממני את מראה קץ העולם! הן לא בכל יום מתרחש חזיון כזה. והוא ירד לביתו ויברך את בני משפחתו ויצטיד לדרך וילך.

הוא עם רגל ההר והשמש עמדה לשקע. בלב דואג הביט אל גושי העבים הקודרים. המגיחים ועולים מפאת דרום. אך התחזק ויאחו דרכו למעלה. נפשו המתה בקרבו, אך לא עת היתה לו להתמהמה. ונראה לו, כי ככל אשר יוסיף לעלות, כן יעצר את השמש ברדתה. אך השמש היתה מהירה ממנו, וכאשר הסב פתאם פניו וראה אותה טובלת בים ועוד מעט ואיננה, נצב כנטוע תחתיו. לפניו השתרע כל האי לארכו בלב מרחבי המים האדירים עם שמי-התכלת המאירים כנפחדים עליהם ועם השמש, עין העולם ומקור פחו וגילו, הגזעת בפאתי ים ושמים. לבו נאלם בו רגע וכל היקום כמו־קפא עליו מעצר יגון. אך מראה העבים העולים בדממה הבהילהו להחיש דרכו הלאה. הוא אך פנה ללכת וירא והנה בקצה זידי־סלע, הבולט מצלע ההר החשופה מנגד, כמאתים צעד ממנו, עומד אדם צעיר לבוש בגדי כהן ופניו כפני איש אשר לא אכל ולא ישן ימים ולילות רצופים, שערו פרוץ ולבושו מגאל ומבט מטורף לעיניו והנה הוא משפיל ראשו ופורש שתי זרועותיו כאומר לעוף — אל התהום.

הזקן נדהם ויקרא בכח: הִי, מה תעשה שם, איש צעיר? מה לך נחפז הקצרה רוחך לחכות עוד שעות מספר?

האיש הצעיר נרתע לרגע, אחר קרא: לא! כי בעת אשר ארצה אני למות, אמותה! — והנה טוב, כי באת: עמד, בן־אדם, והִי עֲדִי, כי אני הוא אשר מאסתי בעולם הנקלה הזה ואני הוא העוזב אותו ברצוני החפשי! — וכדברו שב ופרש את זרועותיו הארפות ויתנפל התהומה.

פלצות אחזה את הזקן. עתה נזכר בדבר, אשר ספר אתמול על־אודות כהן צעיר, שיצא מדעתו, וקסץ ופלט דברים משנים בבית האלהים, לתמהון כל הקהל. האם זה הוא האיש הצעיר?

נרעש ותוהה עמד עוד רגע, אחר הוסיף לעלות. הלך וצעד מדודות וכבש במקלו את הדרך לפניו. הֵלֵךְ רגיל בהרים מנעוריו ויודע את הדרך הזאת מכבר, קוה להקדים ולעבר את קו העבים, אשר נראו לו עוד רחוקים למדי, בטרם הגיעם אליו. ואמנם אחרוני זהרי רקיץ דעכו ושעה ארפה עוד הלך והתרומם בהר, עד אשר כסו גושי העבים את כל פני השמים. אז היה חשך גמור והוא הוסיף לעלות. הפנס הקטן המאיר על חזהו מתחת אדרתו הפתוחה. וגם כאשר בא הגשם, לא עמד מלכת, כי אם הוסיף לעלות ורק סֶכֶךְ בשפת אדרתו על הפנס. ואולם הגשם חזק מאד והדרך השטופה מים הלכה וכבדה והפנס הטמון לא יכל לתת אורו הנכון. אז צעד בחשך הגמור, צעד וגשש דרכו במקל לפניו, והגשם נתך עליו פלגים פלגים ועבר את כל בגדיו ועד עור בשרו נגע. פתאם נגף בקיר סלע ויפתח אדרתו מעט להאיר בפנס לפניו וירא והנה פי מערה מקרוב, ויבוא בה להסתר מפני הגשם.

וזרמי הגשם ירדו ולא פסקו והוא ישב במערה על גִּפְסֵי-אבן ונפשו עליו השתוחחה. מה לו פה במערה זאת, מה לו בכל רחבי עולם זה? האם לא כפנס הקטן, העומד לרגליו ומאיר כארבע אמות על סביביו, כן הוא, האדם החוקר, בכל אלה מחשכי העולם הגדול? ומה זה השיאהו יצרו לעזב במוצאי יום אחרון את פנת-ביתו החמה ולנוע בגשם ולילה על פֶּתַח הרים אל עבים ושמים? לנוע ולהגיע עד הנה וְלִגְוֹעַ פֶּה בחור אֶפֶל וְסָחַב זה, גלמוד ורחוק מקרובי-נפשו? הלשוב לו ולרדת על עקבו? לא! אין גם יכלת וגם טעם אין. אין זאת כי עליו, כל עוד מועדי להמשיך דרכו למעלה. והוא ישב והקשיב, זמן רב הקשיב, אולי רפה הגשם מעט, ויצוריו רחפו בסתר מצנה ורטב, לְאוֹת בְּאֵתָהּ ורגליו כמו-קרשו תחתיו. פתאם הרגיש, כי התנומה מלפפת כל אבריו ועוד מעט ונרדם. אז התנער ויט און והנה שָׁקֵט בחוץ, ויקם ויחדש את הנר בפנס וילגם מן היין אשר אתו ויצא.

אך הגשם לא חדל כי אם רפרף ורפרף, דק ועוקץ וחודר עד למוח העצמות. ושנית נאלץ הזקן לִסֹּךְ על הפנס באדרתו ולקחת אורו כמו בגנבה. וְתִקֵּשׂ הַדֶּרֶךְ מאד, אך הוא לא חשב, לא רצה לחשוב מאומה, כי אם צעד ועלה, צעד ועלה, כאלו אין לו בחייו לעשות דבר בלתי אם לעלות בדרך הזאת אשר אין לה גבול וסוף. יש אשר הרגיש, כי זעה שוטפת כל בשרו וחם לו, חם לו מאד, ויש אשר שמע פתאם את לבו והוא דופק בחזקה, עד לכאב. אז יעמֵד רגע לשאף רוח—ויוסיף לצעד, יוסיף לעלות, בדממה ובעקשנות, כמִצְוֵה וְהוֹלֵךְ בגִּזְרֵה של מעלה.

לאחרונה נעצר הדלף והוא ראה את עצמו בתוך ערפל כבד ויָדַע, כי נכנס לתחום העבים. אז הוציא את הפנס ממחבואו ורגליו כמו חֲדָשׁוּ לַחַן ונשאֵאוּהוּ בְּחֶשֶׁק-מִשְׁנֵה. וכאשר עלה מתוך הערפל ולעיניו נגלו שמי-הכוכבים הכחלים-כהים בכל רוממות ימים, כמעט פרצה תרועת-גיל מלבו. הנה הם מִידְעִיו ורעיו מנער, הנה הם קרובי-נפשו, כבני-ביתו קרובים לו, ואולי עוד יותר מהם. הלא הם אשר קבעו את נתיב חייו ובם הגה רוחו יומם ולילה והם גם אשר נחמוהו בכל עת מצוקה. עתה, ברגעיו האחרונים, הוא הולך ומתנשא אליהם, ים-העבים משתטח לרגליו ומבדיל בינו ובין העולם העכור מלמטה והוא, נאמֵן השמים מאז, קָלוּ מִשְׁחָרֵר, קָלוּ קִדְשׁ לעולם העליון הזה, עולם המאורות. אכן רק חצי הרקיע גלוי לפניו; עוד קיר ההר, אשר הוא עולה בו, חוצץ ומסתיר מעיניו את חציו השני יחד את האורח המזור ההוא, אשר בא ממרחקים לא-ידועים ולא לטובה בא. את האורח הזה חפץ היה לראות מקרוב, פנים אל פנים להביט בו, בהתעוררו לבצע המעשה הרע ולהשחית עולם על כראויו. פתאם הבהיק נְגֵה-אֵשׁ גדול מן הצד, פרפר וחלף, ורעם חנוק וממֵשֶׁךְ התגלגל אי-שם הרחק במעמקים. הזקן קפא תחתיו: הזה הוא הקץ? אך הדממה שבה לְתִקְפָה והוא הוסיף לטפס ולעלות בראש ההר לאור הכוכבים השוקטים, המנצצים כקדם.

אך עוד לא הגיע עד שיא קדקד ההר והוא ראה כמו בהרת שרפה גדולה מאדימה על-פני הרקיע מרחוק. עוד רגעים מספר ולעיניו הופיע עמוד עשן אדיר, בלול ומטרף בשלהבות-אש מזדקרות, בוקע בעז מתוך ים-העבים הקרוע ומשליך אור-גֵּהָלוֹת על סביביו. אין זאת כי הר-השרפה הוא אשר פרץ וזה הוא גם קול הרעם העמק, החוזר והומה מן המעמקים. נבוך עמד רגע תחתיו, אחר פנה לשים עין אל כוכב-השבט ולא מצאהו. אך עד מהרה ועין-החוקר המנסה הבחינה כמו-כתם לבן בקצה האפק ויִפְר-בו את שפת הזנב הארך אשר לכוכב ההוא. האמנם עבר המשחית על-פני האדמה ולא נגע בה לרעה? צהלת ישועה ופדות הרקידה את כל קרביו. אך היא נאלמה מהר למראה שלהבות-האש העצומות, הגוברות ועולות מתוך לוע הר-השרפה מנגד. האם לא אחת היא, מאין תפתח הרעה, והיא תבוא? ובכל זאת רַיַח ללבו ותקוה חדשה נהרה על פניו. ופתאום הטשטש הפל לעיניו והוא הרגיש, כי כחותיו עוזבים אותו ועוד מעט יפל.

אז חבק בשתי ידיו את מקלו להשען בו והמקל נט תחתיו והוא צנח לארץ וישב וזעה קרה כסתה כל בשרו. ראשו סבב עליו וחשב להשבר ובקרותיו הלמו פטישים כבדים. גם בכל עצמותיו חלחל ופעפע הכאב ולבו החלש דפק מהר-מהר כעומד להתנפץ. קר היה לו ואש לא-טובה לחכה שארית לשרו ועיניו לָהֶטוּ. הוה הוא הקץ, קץ חייו הוא? אין זאת כי כן: זאת היתה דרכו האחרונה!

וככה שכב תחתיו, כל בשרו דָּוָה ונאכל מאש-קדחת, ועיניו פקוחות אל כוכבי השמים. ובלבו הגה: הן לכל איש ואיש במותו קץ העולם יבוא. ובכל זאת מה תנעם לאיש הדעת. כי גם אחרי מותו יעמד העולם וחיים צעירים יפרחו וישקו על ארץ. הנה כן גם אם יבלע לאי הזה, מי יערב, כי אין באמת עוד איים רבים נושאי חיים ותנובה במרחקי הים הגדול? ואם גם כל הארץ תִּהְפֵּךְ לאבק ולאד נדף, האם לא יעמדו עוד כל מאורות-השחק האלה וינועו במעגלי נצחם לפני אלהים? — וזה-מה מן המאורות האלה ירד והשתפך על פניו ויהי לשלוח עליונה, לנחת-רוח חרישית לא-מזה.

וככה שכב תחתיו, המום-כאב ושרוף אש-קדחת, ועיניו נשואות אל כוכבי-אלהים. נשמתו רחפה על פניו, טבולת אור מרומים ושואפת למרומים, ולא יכלה להנתק מעליו.

פתאם התעורר לקול רעש וזעזוע-איתן, כאלו מט וחל כל ההר מתחתיו. הוא נשא ראשו: תימרות אש ועשן, רגבי סלעים עפים, שמים נבקעים. ודממה. ורעם רחוק. וכוכבי-אלהים מאירים.